

Guía Docente				
Datos Identificativos				2022/23
Asignatura (*)	Literatura Portuguesa 2	Código	613G02037	
Titulación				
Descritores				
Ciclo	Período	Curso	Tipo	Créditos
Grao	1º cuatrimestre	Cuarto	Obrigatoria	6
Idioma	GalegoPortugués			
Modalidade docente	Presencial			
Prerrequisitos				
Departamento	Letras			
Coordinación	Samartin López-Iglesias, Roberto	Correo electrónico	roberto.samartin@udc.es	
Profesorado	Samartin López-Iglesias, Roberto	Correo electrónico	roberto.samartin@udc.es	
Web	https://www.udc.gal/gl/filo/grao_galego/index.html			
Descrición xeral	Estudo dos principais elementos relativos ao funcionamento da literatura portuguesa desde o século XIX até a actualidade			

Competencias / Resultados do título	
Código	Competencias / Resultados do título

Resultados da aprendizaxe			
Resultados de aprendizaxe			Competencias / Resultados do título
Saber analizar e comentar textos e discursos literarios e non literarios utilizando apropiadamente as técnicas de análise textual	A2		
Ter capacidade para avaliar, analizar e sintetizar criticamente información especializada.	A11		
Ser capaz de identificar problemas e temas de investigación no ámbito dos estudos literarios e culturais, así como interrelacionar os distintos aspectos destes estudos.	A14		
Ter un coñecemento avanzado da literatura portuguesa.	A18		
Utilizar os recursos bibliográficos, as bases de datos e as ferramentas de busca de información.		B1	
Adquirir capacidade de autoformación.		B3	
Ter capacidade de organizar o traballo, planificar e xestionar o tempo e resolver problemas de forma efectiva.		B6	
Ter capacidade de análise e síntese, de valorar criticamente o coñecemento e de exercer o pensamento crítico.		B7	
Desenvolverse para o exercicio dunha cidadanía aberta, culta, crítica, comprometida, democrática e solidaria, capaz de analizar a realidade, diagnosticar problemas, formular e implantar solucións baseadas no coñecemento e orientadas ao ben común.			C4
Coñecer a historia e a cultura das comunidades lusófonas.	A20		
Relacionar os coñecementos cos doutras áreas e disciplinas.		B5	

Contidos	
Temas	Subtemas
BLOCO 1. QUESTÕES GERAIS E METODOLÓGICAS	1.1. Processos de nacionalização e canonização literária: o caso português 1.2. Ferramentas teórico-metodológicas para a análise da função e posição da literatura nos campos culturais
Tema 1. Da retórica para a literatura nacional	

<p>BLOCO 2. DA INVASÃO FRANCESA À REPÚBLICA (1807-1910)</p> <p>Tema 2. O campo literário português no século XIX</p> <p>Tema 3. Do Romantismo para o Realismo</p> <p>Tema 4. Crise política e campo literário finissecular</p>	<p>2.1. Produção, tradição e tradução</p> <p>2.2. Agentes canonizados: Herculano, Garret, Camilo e Eça de Queirós.</p> <p>2.3. Escritoras portuguesas do século XIX</p> <p>3.1. Novos e velhos: a ?Questão Coimbrã?</p> <p>3.2. O programa realista: as ?Conferências Democráticas?</p> <p>4.1 Repertórios e autorias</p> <p>4.2. Cesário Verde</p>
<p>BLOCO 3. A PRIMEIRA REPÚBLICA E O ESTADO NOVO (1910-1974)</p> <p>Tema 5. O campo literário português perante a República (1910-1933)</p> <p>Tema 6. O(s) Modernismo(s)</p> <p>Tema 7. O campo literário português no Estado Novo (1933-1974)</p>	<p>5.1. Renascença e Saudosismo: Teixeira de Pascoaes (e a Galiza)</p> <p>5.2. Integralismo Lusitano: Afonso Lopes Vieira (e a tradição)</p> <p>6.1. ?Orpheu? a ?Presença? e outras revistas</p> <p>6.2. O ?drama em gente? de Fernando Pessoa</p> <p>6.3. Florbela Espanca e outras escritoras</p> <p>7.1. A cultura de Estado: Salazarismo (e colonialismo)</p> <p>7.2. A Resiliência, a Resistência e a Periferia: Presencismo, Neorealismo e Surrealismo</p>
<p>BLOCO 4. DA REVOLUÇÃO DOS CRAVOS AO NÓBEL (1974-1998)</p> <p>Tema 8. O campo literário português depois do 25 de abril</p> <p>Tema 9. O cânone e as produtoras</p>	<p>8.1. O romance: José Cardoso Pires, António Lobo Antunes e José Saramago</p> <p>8.2. A poesia: Helberto Helder, Eugénio de Andrade e Ana Hatherly</p> <p>9.1. As Novas Cartas Portuguesas</p> <p>9.2. Agustina Bessa-Luís, Lídia Jorge e outras escritoras</p>
<p>BLOCO 5. A LITERATURA PORTUGUESA NO SÉCULO XXI</p> <p>Tema 10. Aproximação do campo literário português do Século XXI</p>	<p>10.1. Agentes, repertórios, prémios, revistas, mercados, encontros, instituições, internacionalização, ...</p>

Planificación				
Metodoloxías / probas	Competencias / Resultados	Horas lectivas (presenciais e virtuais)	Horas traballo autónomo	Horas totais
Lecturas	A2 A18 A20 B1 B3 B7 C4	3	15	18
Presentación oral	B6 B7	3	14	17
Estudo de casos	A2 A14 B1 C4	2	25	27
Sesión maxistral	A18 B5 B7 C4	21	12	33
Obradoiro	A2 A11 B3 B6 B7 C4	16	10	26
Traballos tutelados	A2 A14 A18 B1 B3 B7	6	20	26
Atención personalizada		3	0	3

*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientativo, considerando a heteroxeneidade do alumnado

Metodoloxías	
Metodoloxías	Descrición

Lecturas	Cada estudante escollerá dunha listaxe de leituras fornecida polo profesor no inicio das sesións unha lectura breve (en formato artigo ou capítulo de libro e con foco na participación da muller no campo literario portugués ou no relacionamento intersistémico galego-portugués) que será abordada de acordo coas instrucións recollidas polo docente no documento coa planificación da materia. O resultado desta abordaxe será obxecto de presentación oral e comentario no conxunto da turma.
Presentación oral	Cada alumno/a deberá abordar de acordo coas instrucións do profesor e presentar oralmente ao conxunto da turma un libro relacionado cos contidos da materia e escollido dunha listaxe de leituras fornecida polo docente no inicio das sesións. Os materiais utilizados na exposición oral (diapositivos, esquemas, fragmentos etc.) serán disponibilizados para o conxunto do grupo através do Campus Virtual con antecedencia suficiente.
Estudo de casos	Comentario e análise crítica de materiais de vario tipo relativos aos contidos focados na materia. Aínda que serán realizados de preferéncia de forma autónoma polo alumnado a súa elaboración contará co acompañamento e a asesoría do profesor.
Sesión maxistral	Apresentación, desenvolvemento e análise de contidos teóricos e procedimentais fundamentais para o alumnado atinxir as competencias e destrezas previstas na materia.
Obradoiro	Cada estudante realizará durante as sesións de docencia interactiva un conxunto variado de actividades (consulta de fontes documentais, análise de textos de diverso tipo, elaboración de esquemas, liñas temporais ou mapas conceituais, etc.). Tres destas actividades serán seleccionadas para avaliación.
Traballos tutelados	Utilizando metodoloxías con base na ?aprendizaxe colaborativa?, o alumnado realizará en grupos reducidos un traballo tutorizado focado de preferéncia para a pesquisa, a documentación, a síntese e, sobre todo, a presentación de contidos sobre a literatura portuguesa do século XXI. O traballo será presentado ao conxunto da turma e contará cunha parte expositiva e outra interactiva. Os materiais utilizados nesta actividade serán disponibilizados para o conxunto do grupo através do Campus Virtual con antecedencia suficiente. Tanto a composición da equipa como o(s) asunto(s) concreto(s) focado(s) no traballo será(n) acordado(s) co profesor no inicio das sesións.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Traballos tutelados Lecturas Presentación oral Estudo de casos	<p>Ao lado do labor de acompañamento realizado no horario de atendimento marcado polo profesor responsábel pola materia, a atención personalizada estará dirixida especialmente (que non unicamente) para o apoio á realización do Traballo Tutorizado, das Leituras e dos Estudos de Caso.</p> <p>De maneira xeral, canto ao Traballo Tutorizado, para alén dos momentos habilitados durante as sesións semanais, cada equipa asistirá polo menos a unha sesión de atendimento previa á súa presentación.</p> <p>Para a realización das actividades previstas e a fin de obter unha orientación adecuada, é fundamental que o alumnado comunique de maneira fluída e frecuente tanto os seus progresos como as súas eventuais dificultades. Alén diso, cada estudante poderá realizar toda clase de consultas en relación ao desenvolvemento do proceso de ensino-aprendizaxe, quer no horario de atendimento quer através do correo electrónico.</p> <p>Esta atención personalizada tamén está contemplada para o alumnado a tempo parcial e con dispensa académica recoñecida, así como para o estudantado matriculado para se examinar na convocatoria de decembro ou para calquera estudante cuxas condicións (laborais, de conciliación, de cuidados, ...) non permitan un acompañamento regular das aulas ou dos traballos propios da materia.</p>

Avaliación

Metodoloxías	Competencias / Resultados	Descrición	Cualificación
--------------	---------------------------	------------	---------------

Traballos tutelados	A2 A14 A18 B1 B3 B7	Serán avaliados os contéúdos focados e os resultados do proceso ensino-aprendizaxe canto á consecución dos obxectivos procurados co "Traballo Tutelado". O traballo en equipa, a corrección lingüística, as estratexias e procedementos utilizados tanto para resolver eventuais problemas como para presentar o traballo serán tamén obxecto de avaliación.	25
Lecturas	A2 A18 A20 B1 B3 B7 C4	Será avaliada a consecución dos obxectivos fixados para esta actividade, nomeadamente a estrutura e contéúdos dos materiais achegados. Da mesma maneira, serán obxecto de avaliación a cualidade da presentación dos contéúdos específicos e dos materiais utilizados.	10
Presentación oral	B6 B7	Para alén da utilidade das presentacións para os propósitos da materia, será avaliada a calidade lingüística, o dominio do contéúdo, a organización e a secuencia expositiva, a clareza e precisión nas exposicións, a interacción co auditorio, o uso do tempo dispoñíbel, a utilización dos recursos tecnolóxicos e, cando for o caso, o traballo en equipa.	10
Obradoiro	A2 A11 B3 B6 B7 C4	Serán tamén obxecto de avaliación o correcto cumprimento das tarefas encomendadas no decurso destas actividades, a capacidade analítica e crítica, a participación informada e coerente e, cando corresponder, a participación e o traballo en equipa.	30
Estudo de casos	A2 A14 B1 C4	Será avaliada a capacidade analítica e crítica, o entendemento dos procesos focados e a adecuación aos obxectivos formulados polo profesor para as actividades destas características.	25

Observacións avaliación

Todas as actividades deberán ser realizadas e entregadas de acordo cos prazos e os procedementos fixados no cronograma que o profesorado fornecerá ao alumnado no inicio das sesións e pendurará na plataforma Moodle. As actividades entregadas fóra do prazo marcado non serán obxecto de avaliación. Para superar a materia, o alumnado deberá atinxir unha cualificación igual ou superior a 5 puntos sobre 10.

Todas as actividades ou probas deberán cumprir unhas exixencias mínimas de corrección lingüística (ortografía, puntuación, concordancia sintáctica, ausencia de reiteracións, precisión léxica, rexistro formal?); no caso de deficiencias lingüístico-expresivas, estas poderán ser penalizadas na cualificación segundo os criterios que figuran no documento "Exixencias mínimas de corrección lingüística" (aprobado pola Sección de Galego-Portugués en 6/7/2018 e publicado no Campus Virtual). Os traballos presentados polo alumnado poderán ser incorporados ao Turnitin, ferramenta para a detección do plaxio así como de traballos previamente presentados nesta ou noutras universidades, incluso polo mesmo/a alumno/a. En caso de que se produza algunha destas circunstancias, poderán ser aplicadas as medidas contempladas nas Normas de avaliación, revisión e reclamación das cualificacións dos estudos de grao e mestrado universitario da Universidade da Coruña (artigo 14.4). No xeral, a realización fraudulenta das probas ou actividades de avaliación, unha vez comprobada, implicará directamente a cualificación de suspenso "0" na materia na convocatoria correspondente, invalidando así calquera cualificación obtida en todas as actividades de avaliación de cara á convocatoria extraordinaria.

O alumnado a tempo parcial ou con dispensa académica realizará ou entregará as actividades obrigatorias nunha data concertada previamente cos docentes. Este alumnado deberá realizar e entregar as mesmas probas e exercicios que o restante e, se non puiden asistir ao atendimento, deberá pórse en contacto co profesor através do correo electrónico no inicio do curso. Aquel alumnado que certifique imposibilidade de asistir ás aulas ou de acompañar regularmente a materia (por motivos laborais, de conciliación, cuidados, etc.) debe tamén contactar co profesor coa antecedencia precisa.

O alumnado que se apresente á convocatoria adiantada de decembro terá de contactar previamente co docente e, para superar a materia, realizar e superar unha proba mixta (5 valores), unha recensión bibliográfica (1 punto) e aquelas abordaxes de leituras (2 valores) e estudos de caso (2 valores) que lle foren encomendados.

Se houber criterios específicos de avaliación para algunha das tarefas propostas, estes serán oportunamente disponibilizados polo profesor através do Moodle e/ou expostos na sala de aulas. O docente fornecerá, igualmente, as oportunas instrucións para o correcto desenvolvemento de cada unha das actividades previstas.

As persoas que non superaren a materia de acordo coa avaliación continuada deberán concorrer á oportunidade de xullo. Para superaren a materia nesta segunda oportunidade deberán ser realizadas satisfactoriamente todas aquelas tarefas non superadas na oportunidade anterior ou aqueles outros traballos que foren agora solicitados.

Será considerado Non Presentado aquel alumno ou alumna que non presente ningunha das actividades previstas neste guía.

A

materia pode ser adaptada para estudantes que precisen a adopción de medidas voltadas ao apoio à diversidade (física, visual, auditiva, cognitiva, de aprendizaxe ou relacionada coa saúde mental). Se necesario, é posíbel entrar en contacto cos servizos dispoñíbeis na UDC/ no Centro: coa Unidade de Atención á Diversidade (<https://www.udc.es/cufie/ADI/apoioalumnado/>) dentro dos prazos oficiais fixados con antecedencia para cada trimestre académico; caso contrario, coa Tutora ADI da Facultade de Filoloxía (no e-mail: pat.filoloxia@udc.gal).

Fontes de información

Bibliografía básica

1. AA.VV. (1984). *Literatura e realidade (que é o Realismo?)*. Lisboa: Dom Quixote 2. Amaral, F. Pinto de (1991). *O mosaico fluído. Modernidade e pós-modernidade na poesía portuguesa mais recente (autores revelados na década de 70)*. Lisboa: Assírio & Alvim 3. Barreira, C. (1981). *Nacionalismo e modernismo. De Homem Cristo Filho a Almada Negreiros*. Lisboa: Assírio & Alvim 4. Bernardes, José Augusto Cardoso et al (dir.) (1995-2002). *BIBLOS. Enciclopédia VERBO das literaturas de língua portuguesa*. Lisboa-São Paulo: Verbo (5 vols.) 5. Bessa-Luís, A. (1979). *A vida e a obra de Florbela Espanca*. Lisboa: Arcádia 6. Buescu, Maria Leonor Carvalhão (1994). *História da literatura*. Lisboa: IN-CM 7. Coelho, Jacindo Prado (ed.) (1987). *Dicionário de literatura: literatura portuguesa, brasileira, galega, estilística literária*. Porto: Figueirinhas (5 vols. e atualização de 2002-2003) 8. Cruz, L. (1971). *Viragem do romance português*. Paris: Fundação Calouste Gulbenkian 9. Dias, A.F. (1998). *História e crítica da literatura portuguesa*. São Paulo: Verbo 10. Ferreira, A. (ed.) (1980). *Antologia de textos da "Questão Coimbrã"*. Lisboa: Moraes Ed. 11. Ferreira, João Palma (1985). *Literatura portuguesa: história e crítica*. Lisboa: IN-CM 12. Gavilanes, José Luis & Apolinário, António (eds.) (2000). *Historia de la Literatura Portuguesa*. Madrid: Cátedra. 13. George, João Pedro (2002). *O meio literário português (1960/1998) prémios literários, escritores e acontecimentos*. Algés: Difel 14. Guerra da Cal, Ernesto (1981). *Língua e estilo em Eça de Queiroz [trad.]*. Coimbra: Almedina 15. Guimarães, Fernando (1969). *A Poesia da presença e o aparecimento do neo-realismo*. Porto: Inova 16. Lopes, Óscar (s.d.). *Oliveira Martins e as contradições da Geração de 70*. Porto: Biblioteca Fenianos 17. Lourenço, Eduardo (2003). *Lourenço, Eduardo. Título Pessoa revisitado : leitura estruturante do drama em gente*. Lisboa: Gradiva 18. Macedo, Helder (1999). *Nós uma leitura de Cesário Verde*. Lisboa: Presença 19. Machado, Álvaro Manuel (1998). *A Geração de 70. Uma revolução cultural e literária*. Lisboa: Presença 20. Marinho, Maria de Fátima (1999). *O romance histórico em Portugal*. Porto: Campo das Letras 21. Martins, A. Coimbra (1967). *Ensaio Queirosianos. O Mandarin assassinado. O incesto d'Os Maias. Imitação capital*. Lisboa: Publicações Europa-América 22. Martins, Fernando Cabral (coord.) (2008). *Dicionário de Fernando Pessoa e do modernismo português*. Lisboa: Caminho 23. Melo e Castro, E.M. (1980). *As vanguardas na poesia portuguesa do século XX*. Lisboa: ICALP 24. Morao, Paula (1991). *O Só de António Nobre uma leitura do nome*. Lisboa: Caminho 25. Pascoaes, Teixeira de (1988). *A Saudade e o saudosismo dispersos e opúsculos (Pinharada Gomes ed.)*. Lisboa: Assírio e Alvim 26. Petrov, Petar el al (ed.) (2012). *Avanços em literatura e cultura portuguesas. De Eça de Queirós a Fernando Pessoa*. Santiago de Compostela-Faro: AIL-Através Editora 27. Petrov, Petar el al (ed.) (2012). *Avanços em literatura e cultura portuguesas. Século XX*. Santiago de Compostela-Faro: AIL-Através Editora (vols.1-3) 28. Pimentel, F. Vieira (1981). *Tendências da estética finissecular. D. João da Câmara. Um caso exemplar*. Ponta Delgada: Universidade dos Açores 29. Pimentel, F.J. Vieira (ed.) (2002). *Presença : labor e destino de uma geração, 1927-1940: estudos e ensaios*. Coimbra: Angelus Novus Editora 30. Pires, Daniel (1986). *Dicionário das revistas literárias portuguesas do século XX*. Lisboa: Contexto 31. Popper, Karl R. (1987). *O Realismo e o objectivo da ciência*. Lisboa: Dom Quixote 32. Quadros, António (1989). *O primeiro modernismo português: vanguarda e tradição*. Lisboa: Publicações Europa-América 33. Rebelo, Helena (coord.) (2011). *Lusofonia. Tempo de reciprocidades (Actas do IX Congresso da AIL)*. Porto: Afrontamento (2 vols.) 34. Reis, Carlos (coord.) (1989). *Literatura portuguesa moderna e contemporânea*. Lisboa: Universidade Aberta 35. Reis, Carlos (dir.) (1991-1996). *História crítica da literatura portuguesa*. Lisboa: Verbo (9 vols.) 36. Rodriguez, J.L. et al (eds.) (2008). *Da Galiza a Timor. A Lusofonia em foco (Actas do VIII Congresso da AIL)*. Santiago de Compostela: USC (3 vols.) 37. Saraiva, António José (1982). *As ideias de Eça de Queirós*. Amadora: Bertrand 38. Saraiva, António José e Lopes, Óscar (1992). *História da literatura portuguesa*. Porto: Porto Editora 39. Simões, M.L. Netto (1975). *Narrativa portuguesa em processo de fragmentação*. Petrópolis: Vozes 40. Taibo, Carlos (2010). *Parecia não pisar o chão. Treze ensaios sobre as vidas de Fernando Pessoa*. Santiago de Compostela: Através Editora 41. Torres, A. Pinheiro (1977). *O Neo-Realismo literário português*. Lisboa: Moraes Ed. 42. VV.AA. (1991). *A arte e a sociedade portuguesa no século XX (1910-1990)*. Lisboa: Livros Horizonte.

Bibliografía complementaria	<ul style="list-style-type: none"> - Castro, A. (1960). Balzac em Portugal. Coimbra - Guimarães, Fernando (ed.) (2001). Simbolismo, saudosismo e modernismo antologia de poesía portuguesa. Lisboa: Quase - Hourcade, P. (1963). Guerra Junqueiro et le problème des influences françaises en son oeuvre. Paris - Martines, Enrico (ed.) (1998). Cartas entre Fernando Pessoa e os directores da presença. Lisboa: IN-CM - Monteiro, João César (1969). Sophia de Mello Breyner Andersen. http://www.youtube.com/watch?v=3JA7lxeovVY - Silva, Manuela Parreira da (ed.) (2001). Cartas de Mário de Sá-Carneiro a Fernando Pessoa. Lisboa: Assírio & Alvim - Torres Feijó, Elias J. (2003). "Introducción", in La brasileña de Prazins. Madrid: Cátedra - (). Agália. Revista de Estudos na Cultura. http://www.agalia.net - (). Arquivo Pessoa. http://arquivopessoa.net - (). Casa Fernando Pessoa. http://casafernandopessoa.cm-lisboa.pt/index.php?id=2233 - (). Colóquio/ Letras. Lisboa: Fundação Calouste Gulbenkian - (). Correntes d'Escritas. Revista de Cultura Literária de Póvoa de Varzim. - (). Dicionário Histórico de Portugal. http://arqnet.pt/dicionario/ - (). Jornal de Letras, Artes e Ideias. http://visao.sapo.pt/JL - (). Literatura portuguesa (Instituto Camões). http://cvc.instituto-camoes.pt/conhecer/bases-tematicas/literatura-portuguesa.html - (). Projecto Vercial. http://alfarrabio.di.uminho.pt/vercial/index.html <p>O docente poderá indicar referencias bibliográficas específicas para cada un dos temas en que están organizados os conteúdos da materia. Se foren indicadas leituras (nomeadamente aos efectos da presentación oral que figura no presente guía) estas deberán contemplar, no conxunto da turma, a necesaria variedade en relación tanto co xénero literario como das persoas produtoras. A selección de obras de lectura/ presentación poderá ser feita a partir de unha listaxe orientativa fornecida polo profesor responsábel pola materia.</p>
------------------------------------	---

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Literatura Portuguesa 1/613G02026

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Lingua e Cultura dos Países de Fala Portuguesa/613G02027

Poesía en Lingua Galega e Portuguesa/613G02043

Materias que continúan o temario

Narrativa e Ensaio en Lingua Galega e Portuguesa/613G02046

Teatro en Lingua Galega e Portuguesa/613G02047

Observacións

Para o alumnado de mobilidade (programa Erasmus ou outros) poder acompañar correctamente a materia será preciso ter o nivel suficiente (recoméndase un mínimo equivalente ao nivel B2 do Cadro

Europeu) de comprensión e expresión, tanto oral como escrita, en calquera variante galego-portuguesa. Todas as cuestións non contempladas explicitamente nesta guía ou as eventuais dúbidas en relación co desenvolvemento da materia serán resolvidas polo profesor no seu horario de atendimento, nas sesións presenciais ou no correo electrónico que figura no lugar correspondente deste documento.

(*A Guía docente é o documento onde se visualiza a proposta académica da UDC. Este documento é público e non se pode modificar, salvo casos excepcionais baixo a revisión do órgano competente dacordo coa normativa vixente que establece o proceso de elaboración de guías